

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1,50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 15. marca 1940.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Večer hrvaških pisateljev v Ljubljani

Že večkrat se je dogodilo, da so morali pisatelji, umetniki in znanstveniki, ljudje duha torej, reševati in popravljati to, kar so zagrešili, skazili ali zamudili naši politični ljudje. Ta misel se je vzbujala človeku, ki je bil priča nastopu hrvaških pisateljev, ki so pretekli petek na povabilo »Društva slovenskih pisateljev« brali iz svojih spisov na odru Dramskega gledališča v Ljubljani — da se »zopet navežejo in obnove stiki med Slovenci in Hrvati«.

Kakšna ironija! Po zaslugi prav tistih političnih ljudi smo morali po več ko dvajsetih letih pričeti spet tam, kjer smo se v naravnem zbljevanju pretrgali takrat, ko smo se naselili — pod skupno streho. Zatrjevali so nam, da se »uedinjujemo«, pa smo se razedinjevali. Ne bom našteval grehov in napak, ki jih je napravila naša politika v razmerju med Slovenci in Hrvati. Opozorim naj samo na usodno napako slovenske politike, ki je po smrti Stjepana Radića v krivi domnevi, da služi okrepitev državne ideje, stopila prav za prav v službo okrepitve hegemonistične ideje. O tem in o vsem, kar je sledilo, bo trdo in pravičilo govorila zgodovina. Vsekakor je ta naša, po čudnih vijugah plazeča se politika kriva, da je vse slovensko ljudstvo zadela hrvaške strani očitek, češ da to ljudstvo ni zmožno žrtve, ni zmožno boja za svojo idejo, da ga vodi zgolj oportunistem (predsednik Matice Hrvaške dr. Lukas). Kakor smo občutili ta očitek kot bridek in krivičen, smo vendar morali osramočeni molčati, ker smo videli, da vzbuja delo naših političnih ljudi res ta videz. Saj slovensko ljudstvo samo ni imelo besede!

Pa vendar je vodila slovensko ljudstvo že od vsega začetka skupnega državnega življenja ista misel kakor hrvaško ljudstvo. To je bila misel čim večje politične, gospodarske, finančne in kulturne osamosvojitve in enakopravnosti slovenskega kakor tudi hrvaškega naroda. Saj je ljudstvo nagnosko čutilo, da je samo na takih realnih, zdravih osnovah ter na medsebojnem spoštovanju in upoštevanju mogoče zidati stavbo čim intimnejše, čim bolj bratovske skupnosti vseh treh narodov. In kar se posebej tiče razmerja Slovencev do Hrvatov, je bilo to za vsakega preprostega Slovenca že od nekdaj neizpodbitna naravna nujnost, ki more v čim boljšem poznavanju drugega težiti samo po kar najbolj pristrani in najbolj bratovski sosesčini. Zato za Slovenca, ki se navadno ne vozari v limuzinah in v zrakoplovih, torej ne mimo in iznad realnega dogajanja na svetu, ni nobene fantastične, zračne poti naravnost v Belgrad, ampak drži ta pot samo po naradni, resnični cesti skozi osrčje hrvaškega naroda, skozi Zagreb.

To umevanje je pokazalo tudi slovensko občinstvo, ki je napolnilo večer hrvaških pisateljev do zadnjega zasilnega sedeža v gledališču. Tako je občinstvo hotelo ali nehotelo ta večer, ki bi bil pred leti, recimo za časa Stojadinovičevega režima, težko da uresničljiv, v taki obliki pa sploh ne, manifestiralo ne samo za kulturno prijateljstvo s hrvaškim narodom in sodelovalo v njegovi borbi, marveč tudi zoper napačno, protihrvaško slovensko politiko preteklih let. In če bi bil človek navzoč pri tej prireditvi kot politik, bi si bil moral ta večer korenito izprašati grešno vest...

Mlada, avtonomna Hrvaška je poslala v Ljubljano samo pisatelje mlajše in celo najmlajše generacije. In kakor bi človek rad videl med njimi tudi kakega vidnejšega zastopnika starejše generacije, kakega Nazorja, Krležo, Begovića ali T. Ujevića, je moral vendarle dati na tihem prirediteljem prav. Videti je bilo, kot da so hoteli predstaviti slovenskemu občinstvu samo ljudi, ki so neobremenjeni s preteklostjo in tako rekoč vraščeni v novi narodnostno-kulturni sestav hrvaškega naroda in njegovo sedanjo borbo, med-

tem ko pri nekaterih zastopnikih starejšega rodu njih črta v razmerju do lastnega naroda morda pod vplivom raznih predvojnih utopij ni bila zmerom povsem jasna in dosledna, kakor smo to dostikrat doživljali tudi pri slovenskih vidnejših in celo najvidnejših kulturnih delavcih. Prireditelji so naznačili s tem kulturno pot mlade Hrvaške.

Večer sam je bil v splošnem prav zanimiv. Predsednik Društva slovenskih pisateljev, profesor Koblar, je v toplih, nekoliko taboritsko zanositih besedah pozdravil goste, nakar mu je v prisrčnih umerjenih besedah odgovoril predsednik Društva hrvaških pisateljev, dr. Jakovljević, glavni urednik »Hrvatskega dnevnika«, ki je nato predstavil posamezne recitatorje, in sicer dva prozajista in štiri pesnike.

Nastopi teh so bili seveda različni po zmožnostih njih prednašanja kakor tudi po notranji vrednosti njihovih branih del. Občinstvu sta se najbolj približala pesnik Cesarić in pisatelj Novak Simić, pravoslavni Bošnjak, ki pa se čuti vezanega na hrvaški kulturni krog. Prvi je prebral nekaj res finih, izbrušenih lirskih biserov (»Kadar bom trava«), drugi pa si je osvojil pozornost poslušalcev s svojo satirično nadahnjeno, jedko, sodobno pisano socialno sliko »Bosna spava«. Skoraj vsem pa je lastna izrazita socialna nota, skoraj vsi obdelujejo motiv svoje bedne hrvaške kmečke zemlje. Tako pesnik Tadijanović in pesnik in pisatelj Kozarčanin (Mrvašnica najbednejših, Balada o zaklanih ovcah, Pohod mrtvih i. dr.). Občinstvu se je prikupil celo pesnik V. Kušan vzlic svoji francoski artificialnosti in svojem nekoliko teatralnemu nastopu, ali pa prav zaradi tega. Najmlajši med njimi, Kovačić-Goran, doma iz Gorskega kotara, sosed Otona Župančiča z onstran Kolpe, je prebral nekaj odlomkov iz svojega kmečkega, mladostno romantičnega romana, ki so že nekam utrujali. Za zaključek pa

je dodal nekaj kajkavskih popevk, v katerih obdeluje res pesniške motive, toda v obliki, ki je za današnjo slovenščino nemogoča, namreč v obliki Vodnikovih popevk. Kajti človek, ki je poslušal to »Martinovo brado«, to »Veselo cerkev« in pa ta »Beli most«, vso to najčistejšo belokranjsčino, se je moral s čudno bridkostjo v srcu vpraševati: Kakšen jezik pa je prav za prav to? Ni to še slovenščina? Je to mar res že hrvaščina in njeno narečje?...

No, slovensko občinstvo je ves čas z veliko discipliniranostjo in pozornostjo zasledovalo spored, ne glede na to, da se je za spoznanje preveč zavlekel. Pozornost pa je bila pogosto res potrebna, kajti slovensko uho, praktično manj vajeno hrvaščine, je včasih le težko sledilo vsem odtenkom sodobnega hrvaškega pesniškega jezika. Vse nastopajoče je občinstvo nagradilo s ponovnim ploskom. Zato upam, da je odneslo s tega večera še kaj drugega, dragocenejšega, kot pa samo mlačno in medlo zavest, da je izpolnilo svojo — »rodoljubno dolžnost«.

Po recitaciji je bila intimna večerja slovenskih in hrvaških pisateljev. Tam je bilo izrečenih več napitnic, nekaj čustvenih izlivov, pa tudi nekaj tehtnih besed. Predsednik Društva hrvaških pisateljev je vnovič poudaril, da bo v kratkem sledilo povabilo slovenskim pisateljem za njihov nastop v Zagrebu; želel jim je čim skorajšno ustvaritev avtonomne Slovenije, na vse zadnje pa je sporočil slovenskim pisateljem pozdrave bana banovine Hrvaške g. dr. Šubašića.

Slovenski pisatelji se banu Hrvaške najtopleje zahvaljujejo za ljubeznive pozdrave in ga zagotavljajo, da z največjo pozornostjo in z vsemi simpatijami spremljajo njegovo delo kakor tudi delo voditelja hrvaškega naroda dr. Mačka za oživiljevanje nove, svobodne, enakopravne, avtonomne Hrvaške. Saj se slovenski pisatelji zavedajo, da utegne biti to delo velikega pomena tudi za slovenstvo, njegovo gospodarstvo in duhovno kulturo in za ves njegov nadaljnji razvoj.

A.

Skrivnostni poslanec iz Amerike

I.

Roosevelt, predsednik ameriških Zedinjenih držav, je poslal državnega podtajnika Sumner Wellesa v Evropo. Povedal je sam, povedali so njegovi ljudje, da nima to potovanje drugega namena, kakor da zbere poročila, ki jih potrebuje ameriška vlada ob dogodkih, ki pretresajo tudi Ameriko prav do vkladnega kamna.

To je ne samo verjetno, ampak tudi povsem pametno in naravno. Razen tega more zbrati izveden in spreten diplomat, kakršen je Sumner Welles, vse bolj pregledno politično gradivo, če obišče zastopnike evropskih držav v razmeroma kratkem času, kakor ga pa morejo dati tudi spretni stalni diplomatični zastopniki — poselniki, ki gledajo na politično dogajanje navsezadnje vendarle iz nekega političnega kota.

Niti v poslanstvu samem niti v možu, ki ga prinaša, ni torej nič nenavadnega, že celo pa ne nič skrivnostnega. Tudi v tem ne, da ostane — za zdaj — zbrano gradivo tajno. V časih oboroženih spopadov so in bodo zmeraj stvari, ki bi jim javnost lahko škodovala. Dostikrat zahteva tako tajnost tudi ozirnost. Kajti mnogočesa bi državniiki ne zaupali tujemu diplomatu, če bi ne vedeli, da ostane tajno. Pred javnostjo morajo pač reči marsikatero besedo, ki je namenjena propagandi, ki pa nima s politično resničnostjo več zveze, razen kolikor je je za verjetnost neizogibno potrebno. Samo strogo zaupno je torej sploh mogoče zbrati res tehtno gradivo.

Kljub temu pa še ni bilo zlepa toliko ugibanja o poslanstvu kakega človeka kakor o Sumner Wellesovem. Od preprostega bralca do diploma-

ta, od malega trgovca do borzijanca. Nevtralne in vojskujoče se države so sprejemale ameriškega diplomata z največjo vljudnostjo. Kajti poslanec države je, ki lahko odloči vojno. Že nekoč jo je odločila. In danes, ob gospodarski izčrpanosti in utrujenosti evropskega sveta — mar je ne bi mogla še prej in še bolj gotovo odločiti? Kaj je torej Sumner Welles izvedel, kaj bo poročal? Od tega poročila je mnogo odvisno, morebiti vse. Vzroka je torej dovolj, da bodo zlasti zastopniki od vojne prizadetih držav pazili na svoje besede. Kajti to čuti vsak izmed njih: nasproti temu poslancu se ne bo mogel skriti za molk, niti ne za splošnosti in vsakdanščice.

II.

Sumner Welles torej molči in mora molčati, njegovo poslanstvo pa seveda zaradi svoje važnosti zbija vsepovsod ravednost. Saj gre za biti in ne biti celim narodom. Nehote je dobilo vse neki skrivnostni prizven. In romantika je tudi sredi strojev še zmerom živa.

Ker pa nič stvarnega ne vedo, zato ugibajo, ugibajo vse mogoče. Da je na primer Mussolini Sumner Wellesu dejal, da bo vojne kmalu konec. Da je izvedel na primer od Hitlerja, da morajo zavezniki ne samo priznati zasedbo Poljske in Češke, torej tisto, zaradi česar so šle na vojno, da mu morajo nadalje vrniti »europane« kolonije, primerno zaokrožene seveda, saj jih imata Anglija in Francija tako veliko preveč. In seveda da morajo Angleži »likvidirati« svoja trgovinska in mornariška oporišča Gibraltar, Malto, Singapur.

Ne, vsega tega gotovo ni Hitler rekel Sumner

Wellesu, pa tudi Ribbentrop in Goering ne. Pa vendar ne sme nihče reči, da bi te stvari bile brez vsake podlage. Kajti ravno ob času Sumner Wellesovega bivanja v Evropi je pisala o njih nemška časniška agentura »Dienst am Deutschland«, ki stoji blizu nemškemu zunanjemu ministrstvu.

Seveda tako pisanje in mogočno govorjenje o neizogibni lastni zmagi še ni zmeraj dokaz nepomirljivosti in nepopustljivosti. Prav lahko mogoče so samo krinka človeka, ki se hoče pogajati, pa bi ne hotel dati poceni. Mogoče je Poljska, pa tudi bolj ali manj Češka, samo zastava v rokah, ki naj omogoči primerno popravilo mej na vzhodu in vrnitev kolonij. Vsega tega seveda ni Sumner Wellesu nihče naravnost povedal. Toda povedali so mu morebiti po strani, s primernim vzdihovanjem zaradi prelijanja krvi in trpljenja človeštva, z zatrjevanjem miroljubnosti, stvari, ki se kar lepo slišijo in ki kar izzivajo protiponudbo: takemu nesebičniku je vendar treba nekaj dati. Saj se ni prvič v zgodovini, ne samo naravnost poraz, ampak tudi če že ne strah, pa vsaj skrb pred negotovostmi vojne skrila za človekoljubje. In taka človekoljubna pripravljenost ne daje nazadnje toliko pogleda v lastno dejansko moč, posebno še, če se nastavi primerna cena. Navsezadnje pa jača tilnik lastnim ljudem in jemlje mrmačem razloge.

Vse to je mogoče. A seveda, kakšna je resnica, to bi mogel povedati samo tisti, ki bi natančno poznal nemške zaloge živil in surovin in vse vire zanje.

Nekaj pa je gotovo: vse, kar **morejo** Nemci danes popustiti, je premalo, ker bi pomenilo za zaveznike samo, da se je odločitev za nekaj let odložila.

III.

Tu bo pa morebiti marsikdo vprašal, čemu sploh vse to poslanstvo, ko pa je bila stvar že od vsega začetka prav za prav dovolj jasna.

Toda razumemo ga prav lahko iz položaja in miselnosti Amerike. Tik pred dokončno odločitvijo, kakršna koli že bo, potrebuje vlada za ameriško demokratično javnost poročila in dokazov, da je vse storila, kar je bilo mogoče. Razen tega je pa tisoč stvari, ki jih mora vedeti odgovorni državnik velike in morebiti najmočnejše države. Stvari so to, ki omogočujejo, najti najbližjo pot v smeri, ki je sicer jasna in začrtana. Dovoljkrat je že spregovorila Amerika, kakšni so njeni vzori in kako sodi o celostnem despotizmu. Uradno in neuradno, vljudno in nevljudno, celo z uradne strani nevljudno. Najmanjšega dvoma ne more biti: Amerika je na strani zaveznikov z umom in srcem. Prav tako ne manjka izjav, uradnih in neuradnih, da trajno ne bo mogla ostati nevtralna, da zlasti nikoli ne bo smela dati, da zmaga celostno načelo nad načelom svobode vesti in prepričanja.

Toda od prepričanja do dejanja je včasih dolga in težka pot. Če se je treba napotiti nanjo, kedar in kako, o tem bo pa razmišljal Roosevelt, ko mu bo Sumner Welles podal poročilo.

Še najlaže je bilo zavzeti stališče in povedati

mnenje za Mussolinija. Mogoče je to tudi storil. Toda gotovo tudi on ni šel do kraja. Kajti korist Italije mu ukazuje, da ne želi popolne zmage ne enega ne drugega udeleženca. Tudi to je Sumner Welles upošteval.

IV.

Dejansko pa je medtem Amerika že zavzela stališče. In ker je Amerika demokracija, ne more biti predsednikovo stališče drugačno. V svojem srcu se je sicer tudi on že davno odločil. Mimo vsega drugega navajamo v spomin in dokaz iz njegovega letošnjega novoletnega naznanila ameriškega kongresu tele besede:

Vsak dan postaja bolj jasno, da bo bodoči svet nevaren kraj za življenje, tudi za nas Amerikance, če bo ta svet vodilo s silo nekaj rok.

Gledati moramo predse in videti nasledke, če se bodo čutile vse male države na svetu ogrožene ali če postanejo vazali vojaških sestavov.

Moramo gledati predse in videti, kakšno življenje bodo imeli naši otroci, če bo velik del sveta prisiljen, da spoštuje boga, postavljenega od vojaške oblasti, in če jim bo prepovedano, da spoštujejo Boga; če ves drugi svet ne bo smel brati in ne poznati dejstev, vsakdanjih dogodkov svojega lastnega naroda in dogodke drugih narodov, če bo našim otrokom vzeta resnica, ki dela ljudi svobodne.

Te besede so gotovo razločne dovolj, posebno še, če se pomisli, da so bile izrečene že sredi vojne. In prav tako razločno govori ameriški tisk o namenih in uspehih Sumner Wellesovega poslanstva. To delo so mu razen tega precej olajšali Nemci sami, saj so dovolj naravnost povedali v svojem tisku, kaj hočejo. Zato piše ameriški dnevnik »Washington Post« naravnost, da je Sumner Wellesovo poslanstvo, kolikor se je tikalo miru, šteti za končano in da lahko Sumner

Welles takoj z vso gotovostjo poroča svojemu predsedniku, da je danes vojna mnogo bližja začetku kakor koncu.

Prav tako razločno in malo ozirno govore drugi ameriški listi. »New York Post« piše, da so nemške zahteve ultimatum, ki hoče gospostvo nad svetom, in da je svet, ki bi nastal z nemškim mirom, za Francijo in Anglijo nesprejemljiv. »Washington Star« piše celo o političnem samomoru, ki bi ga naredile zahodne sile, če bi nemške pogoje za mir sprejele. In v zvezi s tem poroča »New York Journal and American«, da se je že doslej priglasilo deset do petnajst tisoč Amerikancev v kanadsko vojsko. Meddržavno ugledni obzornik za zunanjo politiko »Foreign Affairs«, znan po svojem stvarnem in treznem pisanju, pa je še pred kratkim poudarjal, da želi Amerika tak mir, ki bi sedanji položaj zboljšal za — zaveznike.

In kakor da bi bil hotel te neuradne trditve potrditi še uradno, je razglasil Roosevelt te dni, še preden se je mogel vrniti Sumner Welles iz Evrope, da izpraznjenega poslaniškega mesta v Berlinu ne misli dati zasedsti.

Res, Amerika bi najrajši imela mir. Kljub vojni konjunkturi trpi njeno gospodarstvo. Te konjunktore bo pa v nekaj letih kraj. Kaj potem spriči obubožanega sveta?

A Sumner Welles ve, ve tudi Roosevelt, da bi mogla danes pristati na mirovna pogajanja samo stranka, ki se boji, da zgubi vojno. Vsaka taka beseda bi bila že priznanje slabosti, vsako tako opazovanje ugotovitev slabosti. Zato takih neposrednih priznanj in ugotovitev komaj če pričakujemo. Toda so še druga poto, ki dajejo mogočnost, pogledati za kulise mogočnih besed in gibov ter bojevitih govorov. Bistremu opazovalcu kakor je Sumner Welles, ne bodo zlahka ušla.

In po teh dognanjih se bo Amerika ravnanje

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Nedelja, 10. IV. 1958. — »Slovenec« poroča v notranjem pregledu, da se je dr. Stojadinović vrnil iz Splita, kjer je prišel v stik z ljudstvom, ki se je povsod zgrinjalo okoli njega, ga pozdravljalo in mu odkrivalo svoje želje. Omenja pa tudi to, da se je šel Živković zdraviti v Vrnjačko banjo, »ki je za tistega prijetno zdravilišče, ki gre tja po svoji volji«. — Neglede na te dogodke je razvidno iz istega lista, da je ta nedelja, kolikor gre za shod JRZ, močno razgibana, vendar je samo za shod JNS v Skoplju prijavljenih 18 govornikov, medtem ko nastopi v Požarevcu tudi »barcelonski romar dr. Dragoljub Jovanović«.

Ponedeljek, 11. IV. 1958. — »Vreme« objavlja pritožbo organizacije JRZ iz Lopud pri Dubrovniku čez teror, ki ga izvršujejo pripadniki HSS. — Na shodu JRZ v Mariboru, ki je izvolil Petra Žebota za predsednika tamkajšnje organizacije JRZ, je izjavil minister dr. Krek, da stojimo pred odločilnim političnim spopadom. Iz tega spopada moramo iziti s polno zmago, ker bi vse drugo bilo nedostojno imena velikega dr. Antona Korošca.

— Dr. Miha Krek je govoril tudi na zborovanju kluba železničarjev JRZ.

Četrtek, 14. IV. 1958. — »Samouprava« posveča uvodnik bližajočim se volitvam in pravi zlasti: »Po polnih desetih letih bodo sedaj prvič svobodne volitve, ki bodo vsaki stranki omogočile v vsakem pogledu polno svobodo akcije zborovanja, propagande in nemotenega agitiranja. Po sprejemu novih političnih zakonov bomo razposlali navodila. To pot ne bo tako, kakor leta 1951 ali 1955, ko je bil kandidatu zagotovljen mandat že s tem, da ga je nosilec sprejel na seznam. Vsak kandidat bo moral osebno zmagati.« — Glede na ta uvodnik bo »Jutro« pristavilo, da se »Samouprava« glede načina volitev leta 1951 ali 1955 zelo moti, kajti malo je bilo takrat kandidatov, ki so bili izvoljeni že s tem, da jih je nosilec sprejel na seznam. Kar jih je pa bilo, so danes med prijatelji »Samouprave«. — »Slovenec« se jezi nad letaki »odbora za obnovo SLS v Ljubljani«, češ naslovljen je na župane, bere ga pa lahko vsak, ki ga pobere na cesti, čeprav ni žu-

„Filozofske osnove Rosenbergovega nazora“

Rosenbergov nauk o spoznavanju.

Prav zanimiv je Rosenbergov nauk o spoznavanju, kjer se močno naslanja na Kanta, le da manevrira s Kantovimi pojmi in oznakami čisto po svoje.

Rosenberg loči tri načine človeškega spoznavanja. Prvi način je čutno spoznavanje, kjer pride do izraza različnost človeških plemen, kajti čutni svet ni za vsa plemena in ljudi isti. Kakršna kri, takšne so predstave o njem. Ob istem predmetu se rodijo ljudem različne krvi (plemena) različna, lahko torej tudi nasprotujoča si spoznanja.

Iz tega se dajo izvajati seveda zanimivi zaključki glede na umetnost. Umetniško ustvarjanje poedinca je določeno po njegovem plemenu, po njegovi krvi.

Drugi način dojemanja in spoznavanja sveta je razumsko in umsko spoznavanje. Naloga razuma je, da obnovi vzročno vrsto med pojavi. Toda razum je zgolj orodje čutne zaznave, zgolj orodje krvi. Če pa zavladajo razum nad krvjo, nad čutno zaznavo sveta, pomeni to konec kulture. Isto zlo se rodi, če zavladajo um namesto krvi, ker skuša vesoljstvo reducirati na čim manjše število, in končno na eno samo počelo, kakor delajo to idealisti in materialisti.

Rosenberg se zato bori proti nasilstvu oziroma diktaturi razuma. Razumu naj ostane samo delavec, ki bo ustvarjal tak svet, kakor ga hoče imeti kri plemena.

Na podlagi tega prevrednoti Rosenberg nazore ali sheme, ki so plod spoznavnih zmognosti. Nič več mu niso splošno veljavna, večna načela, ampak sredstva, ki se jih bo posluževal njegov plemenski človek samo v primeru, ko bo to nemštvu v korist. V vseh drugih primerih pa izgubijo zanj veljavnost. Vsaka kri si ustvarja svoje nazore in sheme, ki nasproti drugi krvi ne veljajo.

Tretji način spoznavanja je spoznavanje z voljo. »Mi, narodni socialisti kot zastopniki novega pojmovanja narodne volje, izpovedujemo, da je pogon volje

za nas prvo in zadnje, in da je torej v vrednotah človekovega značaja najvišje merilo, pa tudi zadnje umsko spoznanje...«

Volja je Rosenbergu napor boljšega bistva človeške duše, tistega, ki se bori z živalskim gonom za nadvlado.

Narodni socializem je tako izrazit voluntarizem, ugotavlja dr. Janžekovič, da prepušča volji odločitev celo v znanstvenih vprašanjih.

Vendar pa se Rosenberg naslanja na Kantov nazor, da sta duhovni svet in svet pojavov bistveno različna. Svoboda volje je možna samo v prvem, ki pa na drugega ne more vplivati. Pri tem zaide Rosenberg v zagato glede svobode osebnosti. Iz nje se reši tako, da ugotovi, da se osebnost že v duhovnem svetu dokončno in svobodno odloči za svoj način življenja, in prinaša to odločitev kot svoj notranji zakon in svojo usodo v svet pojavov, kjer le v časovnih dimenzijah, toda nujno, razvija pojave tistega značaja, ki si ga je v duhovnem svetu svobodno izbral in se zanj odločil. »Svoj zakon si je vsakdo sam ustvaril. In v tem, da si ga je ustvaril, je svoboda njegove osebnosti.«

Ta nauk je izredno pripraven za plemenoslovje, ker uči, da je značaj plemen neizpremenljiv. Suženj ostane suženj, severnjak severnjak, Žid pa Žid, ker so se pač osebnosti, ki živijo v njih, v nekem drugem, duhovnem svetu enkrat za vselej izbrale tak način življenja. Kdor se je odločil za gospostvo, ostane gospod za vsako ceno in mora to ostati, če hoče ostati zvest zakonom svoje krvi, ki zanj veljajo. Kdor se je odločil za suženjstvo, mora enako ostati suženj v imenu zakonov, ki veljajo za njegovo plemo.

Vsi ti trije načini spoznavanja vesoljstva izvirajo iz enega studenca: iz krvi. Tu zmanjka Rosenbergu dokazov in zato pokliče na pomoč vero. »Tukaj se začneja verovanje...« pravi. To je torej treba verjeti, ker se ne da dokazati.

Če pa v resnici izvirajo vsi trije načini spoznavanja vesoljstva iz krvi, mora biti čutno, umsko in

hotno spoznanje eno in isto, tedaj morajo tudi buditi kljub različnim inkarnacijam — recimo v umetnosti, znanosti, značaju, telesu — isti dožitek v duši. Da ostaneta temu zakonu oziroma viru, iz katerega izhajata, zvesta, ne sme ta znanost ne umetnost nemškega človeka predstavljati in učiti ničesar, kar bi ne soglašalo z nemško voljo, ki je plod nemške krvi.

Tu se začneja poglavje svobodne znanosti. Zadnji in največji namen znanosti je iskanje resnice. Zato je zanimivo vedeti, kaj misli Rosenberg o resnici.

Kaj je resnica.

Pri Rosenbergu svet ni človeku dan, ampak človek si svoj svet sam »dela«; pri njem človek svet doživlja s svojimi načrti in zmognostmi spoznavanja. Tako je razumljivo, da Rosenbergu resnica ni skladnost med razumom in predmetom, ampak eden izmed svobodnih proizvodov človeške osebnosti, proizvodov, ki so podvrženi plemenskim zakonom, torej zakonom krvi, ki so vendar za vsako plemo drugi. Absolutne resnice ni, ker nimamo merila zanje. Je le plemenska resnica. Vsako plemo ima svojo resnico. Resnica se menjava celo z okoliščinami, v katerih se plemo v določenih časovnih razdobjih nahaja. Namesto »plemenske resnice« pa je Rosenberg ustvaril izraz »organska resnica«, ker je v organski zvezi s plemenom, z njegovimi potrebami in hotenji.

Zadnji, najbistvenejši znak resnice ni resničnost, ampak korist plemena. Vsak nazor je resničen, dokler je v skladu s krvjo in koristmi plemena. Resnica ni to, kar najde goli razum, ampak to, kar človek oziroma plemo prostovoljno sprejme kot vero po nagibu svoje krvi.

Seveda more pomeniti enemu plemenu resnica to, kar je drugemu zmeta. To pa ni popolna relativnost resnice, kot bi kdo mislil, kajti Rosenberg uči, da ne poljuben, ampak le določen nazor se v določenem času strinja z določeno krvjo. Kri je, kakor smo videli, Rosenbergu zadnja, absolutna danost, »tisto, kar se ne da več razložiti«.

(Dalje prihodnjič.)

pan. Povrhu vsega diši po JNS, »ki ima denar za nepodpisane stvari in jo veseli zarotniško delo«. — O novem valu terorja od spodaj poroča »Samouprava« in pravi, da so taka znamenja divjstva najboljši dokaz moči JRZ, pa tudi dokaz, kako bi bila videti svoboda v samostojni Hrvaški. — Na konferenci JRZ v Pazariču poroča minister Branko Kaludjerčić: Letos ne bo volitev. Ta narodna skupščina bo sprejela še en preračun, takrat se bo šele govorilo o volitvah.

Sobota, 16. IV. 1938. — »Jutro« priobčuje iz »Slovenskega gospodarja« dopis od Sv. Primoža na Pohorju, kjer so farani s precejšnjimi žrtvami preuredili mežnarijo v krčmo, da ne bi bila vas brez krčme, kakor doslej, češ: Po pameti ga pijmo! — V uvodniku slavi »Jutro« sedemdesetletnico »Slovenskega naroda« in pritegne Franca Levstika na pomoč za opravičbo jugoslovenske pisave jubilara, češ že France Levstik je predlagal, da bi se list imenoval »Slovenski jug«. (Francetu Levstiku se je seveda še manj ko Can-

karju sanjalo, da se bodo njegove besede kdaj izrabljale za dinamit proti obstanku slovenskega naroda.) — V Ljubljani izide v resnici nova številka »Doma in sveta«. — Na napade »Slovenske vasi« odgovarja dr. Rudolf Dobovišek v »Jutru«.

Sreda, 20. IV. 1938. — »Jutro« poroča o razmišljanjih Petra Rešetarja glede dr. Mačka in Hrvatov, češ da se mu zdi, da se Hrvati z dr. Mačkom že prerivajo, kdo bo bolj radikalen in z ostalimi vred v radikalni skupnosti. »Jutro« dostavlja k temu, da Peter Rešetar bržčas pozablja, da dr. Maček nima njegovih komolcev (namreč Rešetarjevih). — »Samouprava« beleži nove primere terorja od spodaj na Hrvaškem.

Sobota, 23. IV. 1938. — Na račun »katoliških voditeljev v svetu« napiše Andrej Križman v »Slovenskem delavcu«: »Vodilna mesta med narodom so si priborili znali, vodilne besede pa reči ne znajo, ko jo narod potrebuje«. Ni znano, ali je v ta svet vsteta Slovenija ali ne.

(Dalje prihodnjič.)

Opazovalec

80 letnica Jožeta Gostinčarja

Dne 16. marca t. l. praznuje 80 letnico rojstva bivši poslanec in minister g. Jože Gostinčar. Že latinski pregovor zatrjuje, da časti izpreminjajo značaj. Čim šibkejši je značaj, tem večja je seveda sprememba. O Gostinčarju pa lahko rečemo, da ga sorazmerno visoki življenjski uspehi niso prav nič spremenili. Ostal je skozi in skozi tako dosleden demokrat, da bi se lahko najrazličnejši demokratje pri njem učili, ostal je tudi odkrit in preprost, kakor je bil takrat, ko je začel svojo politično pot. Ko je nehal biti politik, je ostal strokovnikar, ki še danes živi s svojo jugoslovansko strokovno zvezo neločljivo življenje in redno piše članke v delavsko glasilo »Delavska pravica«.

Kdor ga obišče v njegovi delavski hišici v Vižmarjih, ne ve, ali bi se bolj čutil njegovemu humorju, na katerem ni sledu o kakšni starčevski bemožnosti, ali bolj njegov točni poučenosti o razvoju strokovnega gibanja, ali bolj njegovi pravilni presoji političnega položaja. Tako postane človeku razumljivo, zakaj njegovi organizirani delavci gledajo nanj s tako ljubeznijo in spoštovanjem kot na zgled pravega slovenskega človeka, ki gleda na slovenstvo stvarno in ki mu slovenstvo in težave slovenskega delavskega ljudstva niso prazna beseda.

Za svobodo tiskane besede

Belgrajski vseučiliški profesor Slobodan Jovanović je napisal za »Politiko« sestavek o potrebi svobodnega tiska. Svoboden tisk je prav za prav predviden v sporazumu. Zdejci pa so začeli govoriti, da ni mogoče svoboden tisk s stališča zunanje politike in državne obrambe. Toda to še ne more biti resna ovira, da bi ne bilo svobodnega tiska v notranjepolitičnih zadevah. Posebno sporazum je sprožil dolgo vrsto vprašanj, ki jih ne bo mogoče rešiti, če bo tisk oviran pri svobodnem obravnavanju. Še več, prav ta položaj zahteva, da se v svobodnem tisku ustvari enotnost javnega mnenja, ki je povsod na svetu taka sila, da se mu nobena država ne sme odpovedati. Če ne bo stalo za vlado resnično javno mnenje, bo težak njen položaj, in zlasti v nevarnih časih ne sme biti javno mnenje zadušeno. Za to je treba hkrati z drugimi političnimi zakoni uveljaviti tudi tiskovni zakon.

Jovanovičeva izvajanja se natančno krijejo z našim stališčem, kakor smo ga že dvakrat povedali in določili. Saj je tudi res brez smisla z ozirom na to, ker v zunanji politiki ne more biti svobodne besede, jemati svobodno besedo tudi v notranjih stvareh. Še več, prav v teh časih, ko se dela za sporazum med tremi južnoslovanskimi narodi, bi moralo biti svobodne besede čim več. Kajti sporazum med narodi mora biti sklenjen med narodi, ne pa med kakšnimi samozvanimi vodilci. Zato pa ne gre, da bi branili narodom, povedati svoje mnenje naravnost in odkrito, brez ozira na vsakokratne oblastnike.

Spet zaslužen pouk

»Hrvatski dnevnik« polemizira z »Jutrom«, ki se vtika v srbsko-hrvaški spor, zavrača pri tem njegovo unitaristično mnenje, da bi morali Slovenci soddoločevati pri ureditvi države tudi takrat, kadar se to Slovenije ne tiče, potem pa pravi:

Slovenci so po našem mnenju delali napačno, ker so vprašanje ustanovitve banovine Slovenije in njenih pristojnosti vezali z ustanovitvijo banovine Srbije in njenih pristojnosti in tako neko lažje vprašanje vezali s težjim in na ta način sami sebi napravili nepriliko. Znano je, kako je dr. Maček reagiral na sklep ožjega odbora, ki je na predlog dr. Kreka sprejel znano resolucijo. Ta resolucija je tudi sicer iznenadila politične ljudi, ker je bilo razglašeno na predvečer tega sestanka, da se bo na seji govorilo o tekočih vprašanjih in da je to redna seja. Po našem mnenju morajo Slovenci pomagati Hrvatom, da se čim prej in čim popolneje izdela hrvaška samouprava, in ko se to zgodi, tedaj je treba ustanoviti tudi banovino Slovenijo in jej, če to zahtevajo odgovorni činitelji slovenske politike, dati isto stvarno pristojnost in finančno neodvisnost, kakršno bo imela Hrvaška.

Mi se sicer s »Hrvatskim dnevnikom« ne ujemamo, da bi morali šele čakati, da se dokončno izdela hrvaška samouprava. Kajti prav s stališča enakopravnosti nam gre samouprava že takoj od vsega začetka, celo brez ozira na to, kedaj jo drugi dobe. Pa tudi zgolj s praktičnega stališča ne utegnemo čakati leta, preden se ta samouprava Hrvaške do podrobnosti izdela, in dotlej trpeti pod centralizmom. Res pa je, da je po zaslugi naših

premišljujočih vodilcev dejansko prišlo tako daleč, da je Slovenija še zmeraj centralistično vladana in upravljana, medtem ko je Hrvaška pod svojim spretnejšim vodstvom podrla že dobris del centralistične nacionalne stavbe. In še bolj je res, da je napačno, če smo zdejci povezali tako preprosto stvar, kakor je ustanovitev samoupravne Slovenije, s tako zamotanim vprašanjem, kakor je ustanovitev srbske enote. Ne samo napačno je, za dolgo dobo postane lahko usodno.

A prava reč — največjo neumnost bodo razglašali slej ko prej za državniško in državotvorno daljnovidnost. Tak je pač politični sestav pri nas. In še tako trezni in tehtni razlogi se naših vodilcev ne primejo.

Takšen je sad naše politike

Bivši belgrajski vseučiliški profesor dr. Mirko Kosić je predaval v Novem Sadu o Vojvodini. Tele njegove besede se zadevajo zlasti nas Slovencev:

Pravijo, da daje Vojvodina mnogo več kakor Slovenija, narodno je manj »sumljiva«, toda Slovenci imajo veliko več vpliva na državno politiko, Vojvodina pa nič. Slovenci pa so posebna narodnost s posebno narodno zavestjo. Oni so tudi jugoslovanstvo pojmovali bolj kot strankarsko stališče. Imajo svoje posebne koristi, ki jih skupaj varujejo, naj so že klerikalci ali liberalci ali kaj drugega. Oni so v eni fronti nasproti drugim v boju za svoje skupne koristi. Bodimo povrh odkriti. Belgrad je mislil, da mora s Slovenijo držati v šahu Hrvaško. Samo zaradi tega je bila Slovenija toliko favorizirana in prišla do tako velikega vpliva v državi.

Naši bralci vedo, da so skoraj vse Kostićeve trditve neresnične. Dejansko nismo imeli na državno politiko nikoli nobenega odločujočega vpliva, saj še danes nimamo pravice do svojih slovenskih zastav, plačevati smo morali razmeroma največ za skupne potrebe, dobivali pa smo najmanj, slovenščina je bila zapostavljena, in zmeraj so bili naši zastopniki v vladi, ko se je mirno obravnavalo vprašanje, če je slovensko vseučilišče potrebno, če so nam potrebni drugi najvišji kulturni zavodi in če jih smemo ustanovljati in vzdrževati za svoj denar ali če se naj za ta naš denar rajši ustanovljajo take stvari na jugu; zmeraj se je tudi ob navzočnosti naših zastopnikov sklepalo, da se na primer zidajo razkošne in nepotrebne stavbe na jugu, za res potrebne naše bolnišnice pa ni bilo denarja, našega denarja.

O, ta, ti naši zastopniki in njihov vpliv! Še tega niso znali prav doslej dopovedati jugu, kako je z našimi težavami, pa ni čuda, da Kostić o tem ne ve ali da se vsaj lahko po pravici dela, kakor da nič ne ve. Še več, da lahko celo preveljavlja našo nepomembnost v državni politiki v naš vpliv. Kako sicer spravlja v sklad dejstvo, da »favorizirani« Slovenci še zmeraj nimamo samouprave, nefavorizirani Hrvati je pa že dolgo imajo, bi tudi radi vedeli. Največji nesmisel pa je, če pripoveduje Kostić, da so bili slovenski strankarji zmeraj edini v boju za skupne slovenske koristi. Da, če bi tako bilo, marsikaj bi bilo drugače, lepše, in že zdavnaj bi bili imeli svojo samoupravo, če bi bilo do centralizma sploh kedaj prišlo! A prav mi, ki smo si dali za nalogo, buditi zavest slovenske skupnosti, vemo dobro, kako je z njo bilo in je še.

Samo v enem pogledu je povedal dr. Kostić resnico, da nas je Belgrad namreč zmeraj imel kot nekakšne beriče za Hrvate. To pa je najbolj žalostno poglavje naše politike, ki nas je v javnem in zasebnem življenju demoraliziralo in nam

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Ko se po nekaj minutah vzdignem, da bi vrgel prve ročne granate proti mostu, ugotovim, da smo svojo nalogo že rešili. Poveljnik sovražnega oddelka pod mostom je uvidel, da je moj oddelek brez ozira na njegov ogenj in ogenj njihove strojnice, pripravljen, da ga naskoči, ter jo je iz strahu pred uničenjem ali zajetjem prav previdno kar po vodi oziroma ledu s svojimi ljudmi vred popihal. Tudi strojna puška je utihnila, pa nisem mogel ugotoviti, če tudi iz strahu pred nami, ali pa če nas zaradi spremembe našega položaja ni več dosegala.

Moji hrabri vojaki so vriskali od veselja in navdušenja, ko so videli, kako smo, čeprav po številu slabši, na popolnoma odprti cesti brez vseh predpriprav sredi nevarnega ognja z drznostjo pregnali sovražnika in zavzeli most, pod katerim smo celo zaplenili nekaj orožja, granat in municije, in vse to brez vsake najmanjše lastne izgube.

Uspela akcija pri »Titanovem mostu« mi je, kakor vse druge v Radgoni, potrdila že davno znano in dokazano dejstvo, da so Slovenci, pravilno izurjeni in pod pravim vodstvom imenitni bojovníki v napadih z bajoneti in ročnimi grana-

tami, kadar so prepričani o potrebi, koristi in uspehu tega do danes še najbolj nevarnega načina vojskovanja.

Kako je moj oddelek v radgonskih bojih odbijal sovražne naskoke.

Prvo bojišče mojega oddelka v Radgoni je bilo, kakor že povedano, pri malem mostu med hišama Uray-Kodolič, kjer bi moral po povelju okrepiti našo nočno predstražo, ki smo jo tam postavljali že nekaj noči zaradi vznemirjajočih vesti o nameravanem napadu. Na žalost je sovražniku uspelo, da je stražo, še preden je zagrmelo orožje, brez vsakega hrupa odstranil. To mi ni delalo preglavice. Odločil sem se, da s peščico svojih mož preprečim sovražniku prehod čez most v mesto proti našim vojščicam. Prav odločno in resno sem rekel vojakom, da bomo to postojanko branili tako, da nas, dokler smo živi, nihče ne bo pregnal, kar so mi soglasno skoraj kakor s prisego potrdili. Sklep, ki smo ga storili, smo kmalu potem lahko v resnici izvedli.

Kakor burje v zimskem času na slovenskem Krasu, tako so nemško-avstrijski prostovoljci večkrat navalili na nas. Napadali so nas v četah kakih 50 mož, ki so nastopale po vseh pravilih takratnega modernega napadanja in vojskovanja v umišljeni zavesti, da jim je uspeh zagotovljen. Moji strelci so manje z odprtimi zapornicami na puškah čakali in so šele na moje povelje začeli streljati. Naskoki sovražnikovih vrst so bili naj-

večkrat podprti s strojnimi puškami, ki so streljale izza postojank, zakritih po hišah, dvoriščih in hlevih.

V svojo srečo smo pri večini takih napadov že s prvimi, mirno merjenimi ter previdno oddanimi strelci iz pušk precejšnjemu številu napadajočih vzeli pravo veselje za naskok. Porazgubilo, poskrilo in popadalo jih je navadno precej v sneg, za zidovje, plotovje in med hiše. Kakor hitro pa je tak napadalni oddelek zašel v doseg naših ročnih bomb — tukaj moram povedati, da sem bil v metanju ročnih granat na daljavo zelo izurjen — je bila zmaga že naša. Ročne granate, tudi če niso pobijale in ranile, so dosegle svoj moralni učinek. Da je kljub temu sovražniku večkrat uspelo priti prav blizu nas, nas ni begalo. Bil je navadno že upehan ter smo ga potem vsi skupaj z ognjem iz pušk, z ročnimi granatami in hurakričanjem razgnali in odbili. (Dalje prihodnjič.)

Darujte za tiskovni sklad »Slovenije«

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in nračnosti, prosimo, da podprejo razširjanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad
našega tednika »Slovenije«.

na vse povrhnjice prinašalo še brezprimerno stvarno škodo. Dolgo bo trajalo, da se vsa ta škoda popravi. A popraviti se bo dala samo, če se prerodi vse naše življenje, in kadar bomo dokončno obračunali s samogoltnostjo in hlapčevskim duhom naših vodičev.

Srbska požrtvovalnost in hrvaška nehvaležnost

»Trgovinski glasnik«, ki je začel spet izhajati v Beogradu, pripoveduje Hrvatom in Slovencem, koliko plačuje Beograd državi davka, namreč okoli 650 milijonov na leto, medtem ko dobiča država iz vse banovine Hrvaške komaj malo več, namreč samo 810 milijonov dinarjev. Zato svari Hrvate pred avtonomijo, ker je finančno ne bo zmogla in ker bo zmeraj navezana na to, da prispevajo za njene finančne potrebe bogatejši srbski kraji.

Škoda, da nam ni podalo to glasilo, če nekaj računov o tem, koliko je Beograd že danes prispeval za hrvaške in slovenske potrebe.

Ne bomo časa trčili s tem, da bi spet kedaj razglašali, kakšne banovinske davke plačujemo mi za naprave, ki jih v Beogradu vzdržuje država iz naših davkov. Tudi ne bomo razlagali, da je navsezadnje samoobsebnost, če plača kak beograjski stavbenik, ki zida 100milijonske palače, malo več davka kakor kak naš, ki more zidati, če ima srečo in delo, komaj recimo kako milijon vredno stavbo. In še lažje plača seveda tak davek, če se pomisli, da je pri taki stavbi zaslužil vsaj petdesetkrat toliko, kolikor je plačal davka, in če se še preudari, da mu je tekel ta zaslužek iz denarja slovenskih in hrvaških davkoplačevalcev. Saj zida vse večje stvari v Beogradu država.

Toda nekaj drugega je pri stvari. »Trgovinski glasnik« se spet dela, kakor da bi bil centralizem ne najbolj dobičkanosna zadeva, ki si jo je mogoče misliti, ampak naravnost žrtev. Ne, niti en sam dan bi ne imeli takega centralizma.

Sicer pa lahko primemo »Trgovinski glasnik« za besedo. Naj vendar pusti Slovencem in Hrvatom njihno voljo, če se hočejo vzdrževati sami in sami gospodariti s svojim denarjem. Potem pa naj nesebična in požrtvovalna, prispeva, kadar jo bomo prosili.

Res, zakaj čepe ti ljudje na centralizmu, ki imajo ne samo zgolj žrtve zanj, ampak ki jim drugi niti teh žrtve priznavati nečejo? Zakaj ne pusti raje teh nehvaležnih Slovencev in Hrvatov, da se poskusijo nekaj časa vzdrževati sami, potem pa, ko bi to ne šlo več, jih sprejme spet z bratovsko nesebičnostjo v svoje varstvo? Saj bi bili po logiki »Trgovinskega glasnika« Slovenci in Hrvati v najkrajšem času prisiljeni, prositi s povzdignjenimi rokami, da jim spet vrne centralizem!

Slovenska stenografija

(»Razlaga in navodila k Novakovi slovenski stenografiji.« Sestavljen v stenogram avtorja Ivan Vouk. 1939. Cena 25 din. Tiskala in založila tiskarna »Merkur« v Ljubljani.)

Slovenci imamo že precej dodelan sestav stenografije, ki se lahko postavi ob bok kateri koli drugih narodov. Za njeno še večjo izpopolnitev in posplošitev pa se stori bore malo. Kakor tečaj, ki dá osnovne pojme, potem pozabaja, če ni praktične potrebe.

Kmalu bo štirideset let, kar je zbudil večje zanimanje zanj sedaj že pokojni profesor Franc

Novak. Njegova »Slovenska stenografija« je bila pravi dogodek v slovenskem knjištvu, saj so tako dela in tolikega obsega tudi pri večjih narodih redkost. Dobička od nje ni imel, dasi je bila še dosti hitro razprodana; dokaz, kako potrebna je bila. Dela te vrste so draga zaradi mnogih klišejev, tem dražja, če je naklada majhna.

Po izidu Novakove knjige se je začelo živahno zanimanje za stenografijo zlasti med srednješolci, ki so se je začeli učiti v večjem številu kot neobvezen predmet. Profesor Novak si je prizadeval, zbuditi zanimanje zanj tudi zunaj šole z uvedbo tečajev, ki jih je vodil deloma sam. Enega takih tečajev je obiskoval tudi pisec teh vrst skupaj s Fr. Christofom, ki jo je pozneje uvedel tudi na svojem trgovskem učnem zavodu kot obvezen predmet in jo gojil z veliko vnamo zlasti pod vodstvom pokojnega profesorja Adolfa Robide.

Novakova »Stenografija« je doživela štiri izdaje; zadnjo pred 18. leti. Pač redek uspeh. Od tedaj skoraj mrtvilo na tem področju. Sedaj je prišla Voukova knjiga. Avtor jo sicer imenuje »razlago in navodila« k Novakovi »Slovenski stenografiji«, kar tudi je, a je obenem popolnoma samostojno delo, ki ne samo razlaga, ampak tudi dopolnjuje.

Novakovo delo je obširno in v slovnici ne posebno podkovanemu mestoma težko razumljivo, da ga more začetnik le s trudom uporabljati, če prej ne omaga. Vouk se je temu ognil s smotno razdelitvijo snovi, lahko razumljivo razlago in izredno natančnimi avtogrami. V njegovi knjigi bo našel že izurjen stenograf marsikaj, kar bo lahko s pridom uporabil v praksi, in kar je še več vredno: služila bo lahko tudi manj podkovanemu začetniku kot učitelj za prisvojitev stenografske umetnosti. Avtor se je držal pravila: kratko in jedrnat, toda jasno in razumljivo; ničesar preveč, ničesar premalo.

Slovensko stenografično knjištvo je kaj skromno. Njeno izdajanje je spričo dragega tiska in pičlega odjema drago. Tu pač ne more biti govora o želji po zaslužku. Z ozirom na to je vsak pojav na tem področju razveseljiv.

Imamo že precej izvrstnih znanstvenikov in teoretikov, katerih naloga bi bila, da skrbijo za izpopolnitev načina, ki bi združeval preprostost in kar največjo brzopisnost. Brez žrtve in podpora bi seveda ne šlo; toda če se pomisli, kaj vse se stori na primer za esperanto, mrtvilo na tem področju začuduje. Manjkanje strokovnega knjištva sili naše ljudi, ki se zanimajo za stvar, da se zatekajo k srbsko-hrvaškim publikacijam.

Brez dvoma je Voukov namen, približati Novakov sestav zlasti tistim, ki nimajo učitelja in so navezani nase. Avtor se namreč drži dosledno Novaka, dasi omenja potrebo nekaj sprememb. Nemci so svoje stenografske načine združili v enotno stenografsko pismo, ki ima za osnovo sestav Gabelsberg in Stolze-Schrey in je danes obvezno za vse šole v Nemčiji. (Ürkunde der deutschen Kurzschrift von 1906.) Tudi na Hrvaškem že obstoji odbor, ki naj izvede reforme in izdela enoten sistem. In pri nas?

Opozarjati na praktičen pomen stenografije je skoraj odveč. Rabi se v trgovini in industriji, po pisarnah in sploh povsod, kjer se tudi v praksi izvaja načelo, da je čas zlato. Dobro prihaja dijakom, pa tudi drugim pri predavanjih. Rabijo jo časnikarji na zborovanjih, poročevalci na sejah, v sodni dvorani in drugod. Koliko važnega pride v nemar, ker je prepisovanje iz časnikov, revij in knjig zamudno, spomin pa nezanesljiv! Stenografije večji naredi izvleček z nekaj potezami.

nosti v družbi. Na srečo nisem bil velikokrat povabljen, da mi ni bilo treba hvaliti slabih jedi.

Doma se nisem učil nikoli. Mati me je pri-ganjala le ob šole prostih dnevih, ko sem bil sam in je bil prostor. Seveda sem jo vselej pre-pričal, da že znam. Dejansko sem znal le tisto, kar sem bil slišal v šoli. Spomin sem imel dober, da mi ni bilo treba reči dvakrat. Še majhen sem se bil navadil reči od drugih na vsako stvar: Kaj? Nekoč mi veli oče: Daj mi kladivo! A jaz: »Kaj?« Nato oče počasi in s poudarkom: »Slaba ušesa imaš. Ne potrebujem več; daj mi palico.« Koj sem razumel, planil, izvlekel zabojček in pomolil očetu kladivo. Kazen je izostala, sledil je pa primeren pouk. Od tistihmal sem vselej razumel na prvo besedo. Podobno razvado sem opazil skoraj pri vseh otrokih in tudi pri odraslih moje okoli-ce; poslej me je vselej zbudilo v usešu, kadar sem jo slišal.

Učiti se doma mi je bilo skoraj nemogoče. Na prostoru 12 ploskovnih metrov se nas je stiskalo ob večerih in nedeljah po 6 do 8 oseb. Ob opoldnevih sem nosil poleti in pozimi kosilo. Enako usodo je delilo z menoj še mnogo tovarišev. Mnogim izmed njih sem zavidal prostost, ki so jim jo dovoljevali starši. Spoznal sem šele pozneje, da v njih škodo.

Učil bi se bil vseno lahko več. Pod vplivom dobre domače vzgoje sem se dobro zavedal, da delam učitelju krivico, kadar sem se izgovarjal nanj. Dvomim, da mi je mati verjela; sestri mi

Mali zapiski

Revizija zakona o Sokolu

V zadnji številki smo že omenili, da je hrvaška vlada zenačila Sokola z drugimi društvi. Zdaj pa poroča, da je sklenila vlada, revidirati zakon o Sokolu.

Po našem mnenju bo morala vlada napraviti isto, kar je hrvaška vlada že storila: Sokol naj postane spet svobodna, zasebna organizacija. Ne mogoče je, da bi za Slovenijo veljali drugi predpisi v tem pogledu kakor za sosedno Hrvaško. Mislimo tudi, da bodo vsi pravi Sokoli tega veselili, ker se bo s tem njihno društvo vrnilo na demokratsko podstavo, iz katere je vzšlo. Saj vedo, da se je češki Sokol dolgo branil, priznati jugoslovenskega Sokola, ko je postal kot uradna organizacija.

Industrija beži iz Ljubljane

Poleg centralizma, ki goni industrijo iz Slovenije, imamo še en vzrok, ki jo goni posebej iz Ljubljane. Saj je znano, da se je preselilo več industrij prav zadnje čase iz Ljubljane v podeželska mesta, celo v Domžale. In tako ima na primer danes Maribor sicer samo 245 industrijskih podjetij, te pa zaposlujejo 13.700 delavcev, medtem ko ima Ljubljana 454 industrij, pa samo z 12.000 delavci. Sicer bi nas to, če se industrije selijo na deželo in v Maribor, samo na sebi prav malo vznemirjalo; kjer koli so v Sloveniji, prihajajo v prid našemu gospodarstvu. Toda le premnogo je takih, ki ne gredo na deželo ali v Maribor, ampak ki gredo sploh iz Slovenije ven. Treba bo torej res kedaj misliti, da se to popravi, dovolj pozno je že. A treba bo tudi stvar popraviti korenito, s polovičarstvom ne bomo vzbudili zaupanja, in zanj gre. Predvsem se je treba vrniti k zdravi podstavi našega življenja, k demokraciji, in iz nje izvirajoči občinski avtonomiji. Sedanji sestav tako ni drugega kakor delo in nasledek jugoslovenskega centralizma. Le res avtonomna občina, namreč taka, ki jo upravljajo občani sami v svobodno izbranem zastopstvu, more prinesiti ozdravitev.

Velikosrbska statistika

Novosadski »Dan« seštevja Srbe v naši državi, pri čemer mu je za podstavo priznavanje k pravoslavni veri. Našteje jih okrog 7.700.000. Pri tem pa prišteva k njim vse Makedonce in seveda tudi pravoslavne Hrvate iz Dalmacije.

Kaj je izgubil nemški narod v vojni 1914—1918?

Nemški državni statistični urad je izračunal pred kratkim škodo, ki jo je utrpel nemški narod v starem rajhu v pretekli svetovni vojni. Vse posredne in neposredne človeške izgube nemškega naroda so znašale po teh uradnih statistikah okrog trinaest milijonov ljudi, od katerih jih je padlo dva milijona na bojnem polju, tri četrt milijona jih je podleglo epidemiji gripe, ki je bila nasledek blokade oziroma pomanjkanja, ki ga je povzročila v Nemčiji blokada, 3—3½ milijona znaša število zaradi vojne, ki je ločila zakonce, nerojenih otrok, okrog 6½ milijona ljudi pa je morala premagana Nemčija odstopiti sosednjim in zmagovitim državam, seveda z ozemljem vred, na katerem so prebivali.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Osovraženi so bili tudi učitelji, saj oni so bili prav za prav šola, oziroma njeni vidni predstavniki. Najbolj je prihajalo nerazpoloženje do izraza ob četrtnetnih zaključkih in koncu šolskega leta. Slabih redov je bil vedno kriv učitelj; učenec nikdar. O, kako mi je tedaj prišlo prav za obrambo vse, kar sem bil slišal med letom na dvorišču. »Našega ne more, ker je slabo oblečen,« je rekla Snajka. »Revež je povsod revež, kamor se obrne,« je dodala Bogatajka. Take in podobne so šle od roda do roda in so se pojavljale redno kakor ošpice vsako pomlad.

Moja starša sta bila oba zelo bogaboječa, pazila sta zlasti, da sem govoril resnico. Če sta zaslišala kaj napačnega, sta naredila proces, da bi se bil lahko še poklicni sodnik kaj naučil. Zato sem se nemalo začudil, ko me je nekoč mati pokarala zaradi resnice. »Obleci se, obiskala bova birmansko botro,« je velela neki poletni popoldan. Šla sva v Rudnik. Botra postavi pred naju skledo borovnic in dve leseni žlici. »Kako so dobre!« vzklikne mati. »Ali si jih sama nabrala?« Jaz pa: »Saj niso sladke, kisle so!« Domov grede je bila prva materina beseda: »Tistega bi ne bil smel reči. Kadar te kdo pogosti, moraš pohvaliti, da je dobro, čeprav je slabo.« Povedala je še tisto o podarjenem konju, ki da se mu ne sme gledati na zobe. To mi je bil prvi pouk o spodob-

nista. Oče je prepuščal to zadevo drugim; on je bil zadnja in najvišja stopnja domače oblasti.

Prepeluh pravi v svojem življenjepisu, da so učitelji na Cojzovem grabnu pretepali samo delavske otroke; to da ga je nagnilo, da je prestopil — celo brez vednosti in pristanka staršev — na nemško šolo. Pravi tudi, da so se učenci kar od-dahnili, ko je stopila nekoč v razred namesto obolelega učitelja učiteljica. Škoda, da nimam pri roki knjige, da bi navedel dotične njegove besede doslovno.

Čudim se, kako je mogel priti sicer tako pre-vidni mož do take trditve. Očitno mu je bila potrebna, da opraviči svoj prestop s slovenske na nemško šolo. S tem je marsikaj pokvaril. Ne dotikam se vprašanja, če je mogoče, da 11 leten deček vidi in presoja dogodke okoli sebe s pre-udarnostjo zrelega moža. S čimer pa ne rečem, da izključujemo tako mogočost popolnoma; Mo-zart je bil že celo s 7. letom glasben talent. V na-slednjem se hočem omejiti le na ugotovitev golih dejstev, ki naj olajšajo presojo take možnosti v predležčem primeru. Preden se lotim jedra, se nekaj podatkov o razmerah na imenovani šoli tisti čas.

Predvsem se zavarujem še enkrat, da ne za-govarjam telesne kazni, niti ne tistih, ki so videli in še vidijo v njej sredstvo za ozdravljenje bo-disi od resničnih ali le domnevnih napak. Vendar bi delal veliko krivico takratnim učiteljem, če bi trdil, da so topli samo ali večinoma delavske otro-ke iz razloga, ker so bili delavski. (Dalje.)

pan. Povrhu vsega diši po JNS, »ki ima denar za nepodpisane stvari in jo veseli zarotniško delo«. — O novem valu terorja od spodaj poroča »Samouprava« in pravi, da so taka znamenja divjajstva najboljši dokaz moči JRZ, pa tudi dokaz, kako bi bila videti svoboda v samostojni Hrvaški. — Na konferenci JRZ v Pazariću poroča minister Branko Kaludjerčić: Letos ne bo volitev. Ta narodna skupščina bo sprejela še en preračun, takrat se bo šele govorilo o volitvah.

Sobota, 16. IV. 1958. — »Jutro« priobčuje iz »Slovenskega gospodarja« dopis od Sv. Primoža na Pohorju, kjer so farani s precejšnjimi žrtvami preuredili meznarijo v krmo, da ne bi bila vas brez krme, kakor doslej, češ: Po pameti ga pijmo! — V uvodniku slavi »Jutro« sedemdesetletnico »Slovenskega naroda« in pritegne Franca Levstika na pomoč za opravičbo jugoslovenske pisave jubilara, češ že France Levstik je predlagal, da bi se list imenoval »Slovenski jug«. (Francetu Levstiku se je seveda še manj ko Cam-

karju sanjalo, da se bodo njegove besede kdaj izrabljale za dinamit proti obstanku slovenskega naroda.) — V Ljubljani izide v resnici nova številka »Doma in sveta«. — Na napade »Slovenske vasi« odgovarja dr. Rudolf Dobovišek v »Jutru«.

Sreda, 20. IV. 1958. — »Jutro« poroča o razmišljanjih Petra Rešetarja glede dr. Mačka in Hrvatov, češ da se mu zdi, da se Hrvati z dr. Mačkom že prerivajo, kdo bo bolj radikalen in z ostalimi vred v radikalni skupnosti. »Jutro« dostavlja k temu, da Peter Rešetar bržčas pozablja, da dr. Maček nima njegovih komolcev (namreč Rešetarjevih). — »Samouprava« beleži nove primere terorja od spodaj na Hrvaškem.

Sobota, 25. IV. 1958. — Na račun »katoliških voditeljev v svetu« napiše Andrej Križman v »Slovenskem delavcu«: »Vodilna mesta med narodom so si priborili znali, vodilne besede pa reči ne znajo, ko jo narod potrebuje«. Ni znano, ali je v ta svet vsteta Slovenija ali ne.

(Dalje prihodnjič.)

Opazovalec

80 letnica Jožeta Gostinčarja

Dne 16. marca t. l. praznuje 80 letnico rojstva bivši poslanec in minister g. Jože Gostinčar. Že latinski pregovor zatrjuje, da časti izpreminjajo značaj. Čim šibkejši je značaj, tem večja je seveda sprememba. O Gostinčarju pa lahko rečemo, da ga sorazmerno visoki življenjski uspehi niso prav nič spremenili. Ostal je skozi in skozi tako dosleden demokrat, da bi se lahko najrazličnejši demokratje pri njem učili, ostal je tudi odkrit in preprost, kakor je bil takrat, ko je začel svojo politično pot. Ko je nehal biti politik, je ostal strokovničar, ki še danes živi s svojo jugoslovansko strokovno zvezo neločljivo življenje in redno piše članke v delavsko glasilo »Delavska pravica«.

Kdor ga obišče v njegovi delavski hišici v Vižmarjih, ne ve, ali bi se bolj čudil njegovemu humorju, na katerem ni sledu o kaki starčevski bedežnosti, ali bolj njegov točni poučenosti o razvoju strokovnega gibanja, ali bolj njegovi pravilni presoji političnega položaja. Tako postane človeku razumljivo, zakaj njegovi organizirani delavci gledajo nanj s tako ljubeznijo in spoštovanjem kot na zgled pravega slovenskega človeka, ki gleda na slovenstvo stvarno in ki mu slovenstvo in težave slovenskega delavskega ljudstva niso prazna beseda.

Za svobodo tiskane besede

Belgrajski vseučiliški profesor Slobodan Jovanović je napisal za »Politiko« sestavek o potrebi svobodnega tiska. Svoboden tisk je prav za prav že predviden v sporazumu. Zdejci pa so začeli govoriti, da ni mogoč svoboden tisk s stališča zunanje politike in državne obrambe. Toda to še ne more biti resna ovira, da bi ne bilo svobodnega tiska v notranjepolitičnih zadevah. Posebno sporazum je sprožil dolgo vrsto vprašanj, ki jih ne bo mogoče rešiti, če bo tisk oviran pri svobodnem obravnavanju. Še več, prav ta položaj zahteva, da se v svobodnem tisku ustvari enotnost javnega mnenja, ki je povsod na svetu taka sila, da se mu nobena država ne sme odpovedati. Če ne bo stalo za vlado resnično javno mnenje, bo težak njen položaj, in zlasti v nevarnih časih ne sme biti javno mnenje zadušeno. Zato je treba hkrati z drugimi političnimi zakoni uveljaviti tudi tiskovni zakon.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Ko se po nekaj minutah vzdignem, da bi vrgel prve ročne granate proti mostu, ugotovim, da smo svojo nalogo že rešili. Poveljnik sovražnega oddelka pod mostom je uvidel, da je moj oddelek brez ozira na njegov ogenj in ogenj njihove strojnice, pripravljen, da ga naskoči, ter jo je iz strahu pred uničenjem ali zajetjem prav previdno kar po vodi oziroma ledu s svojimi ljudmi vred popihal. Tudi strojna puška je utihnila, pa nisem mogel ugotoviti, če tudi iz strahu pred nami, ali pa če nas zaradi spremembe našega položaja ni več dosegala.

Moji hrabri vojaki so vriskali od veselja in navdušenja, ko so videli, kako smo, čeprav po številu slabši, na popolnoma odprti cesti brez vseh predpriprav sredi nevarnega ognja z drznostjo pregnali sovražnika in zavzeli most, pod katerim smo celo zaplenili nekaj orožja, granat in municije, in vse to brez vsake najmanjše lastne izgube.

Uspela akcija pri »Titanovem mostu« mi je, kakor vse druge v Radgoni, potrdila že davno znano in dokazano dejstvo, da so Slovenci, pravilno izurjeni in pod pravi vodstvom imenitni bojevniki v napadih z bajoneti in ročnimi grana-

Jovanovičeva izvajanja se natančno krijejo z našim stališčem, kakor smo ga že dvakrat povedali in določili. Saj je tudi res brez smisla z oziranjem na to, ker v zunanji politiki ne more biti svobodne besede, jemati svobodno besedo tudi v notranjih stvareh. Še več, prav v teh časih, ko se dela za sporazum med tremi južnoslovanskimi narodi, bi moralo biti svobodne besede čim več. Kajti sporazum med narodi mora biti sklenjen med narodi, ne pa med kakšnimi samozvanimi vodilci. Zato pa ne gre, da bi branili narodom, povedati svoje mnenje naravnost in odkrito, brez ozira na vsakokratne oblastnike.

Spet zaslužen pouk

»Hrvatski dnevnik« polemizira z »Jutrom«, ki se vitka v srbsko-hrvaški spor, zavrača pritem njegovo unitaristično mnenje, da bi morali Slovenci soodločevati pri ureditvi države tudi takrat, kadar se to Slovenije ne tiče, potem pa pravi:

Slovenci so po našem mnenju delali napačno, ker so vprašanje ustanovitve banovine Slovenije in njenih pristojnosti vezali z ustanovitvijo banovine Srbije in njenih pristojnosti in tako neko lažje vprašanje vezali s težjim in na ta način sami sebi napravili nepriliko. Znano je, kako je dr. Maček reagiral na sklep ožjega odbora, ki je na predlog dr. Kreka sprejel znano resolucijo. Ta resolucija je tudi sicer iznenadila politične ljudi, ker je bilo razglašeno na predvečer tega sestanka, da se bo na seji govorilo o tekočih vprašanjih in da je to redna seja. Po našem mnenju morajo Slovenci pomagati Hrvatom, da se čim prej in čim popolneje izdela hrvaška samouprava, in ko se to zgodi, tedaj je treba ustanoviti tudi banovino Slovenijo in jej, če to zahtevajo odgovorni činitelji slovenske politike, dati isto stvarno pristojnost in finančno neodvisnost, kakršno bo imela Hrvaška.

Mi se sicer s »Hrvatskim dnevnikom« ne ujemamo, da bi morali šele čakati, da se dokončno izdela hrvaška samouprava. Kajti prav s stališča enakopravnosti nam gre samouprava že takoj od vsega začetka, celo brez ozira na to, kedaj jo drugi dobe. Pa tudi zgolj s praktičnega stališča ne utegnemo čakati leta, preden se ta samouprava Hrvaške do podrobnosti izdela, in dotlej trpeti pod centralizmom. Res pa je, da je po zaslugi naših

tami, kadar so prepričani o potrebi, koristi in uspehu tega do danes še najbolj nevarnega načina vojskovanja.

Kako je moj oddelek v radgonskih bojih odbijal sovražne naskoke.

Prvo bojišče mojega oddelka v Radgoni je bilo, kakor že povedano, pri malem mostu med hišama Uray-Kodolič, kjer bi moral po povelju okrepiti našo nočno predstražo, ki smo jo tam postavljali že nekaj noči zaradi vznemirjajočih vesti o nameravanem napadu. Na žalost je sovražniku uspelo, da je stražo, še preden je zagrmelo orožje, brez vsakega hrupa odstranil. To mi ni delalo preglavic. Odločil sem se, da s peščico svojih mož preprečim sovražniku prehod čez most v mesto proti našim vojašnicam. Prav odločno in resno sem rekel vojakom, da bomo to postojanko branili tako, da nas, dokler smo živi, nihče ne bo pregnal, kar so mi soglasno skoraj kakor s prisego potrdili. Sklep, ki smo ga storili, smo kmalu potem lahko v resnici izvedli.

Kakor burje v zimskem času na slovenskem Krasu, tako so nemško-avstrijski prostovoljci večkrat navalili na nas. Napadali so nas v četah kakih 50 mož, ki so nastopale po vseh pravilih takratnega modernega napadanja in vojskovanja v umišljeni zavesti, da jim je uspeh zagotovljen. Moji strelci so nanje z odprtimi zapornicami na puškah čakali in so šele na moje povelje začeli streljati. Naskoki sovražnikovih vrst so bili naj-

premišljujočih vodičev dejansko prišlo tako daleč, da je Slovenija še zmeraj centralistično vladana in upravljana, medtem ko je Hrvaška pod svojim spretnejšim vodstvom podrla že dobris del centralistične nacionalne stavbe. In še bolj je res, da je napačno, če smo zdajci povežali tako preprosto stvar, kakor je ustanovitev samoupravne Slovenije, s tako zamotanim vprašanjem, kakor je ustanovitev srbske enote. Ne samo napačno je, za dolgo dobo postane lahko usodno.

A prava reč — največjo neumnost bodo razglašali slej ko prej za državniško in državotvorno daljnovidnost. Tak je pač politični sestav pri nas. In še tako trezni in tehtni razlogi se naših vodičev ne primejo.

Takšen je sad naše politike

Bivši belgrajski vseučiliški profesor dr. Mirko Kostić je predaval v Novem Sadu o Vojvodini. Tele njegove besede se zadevajo zlasti nas Slovencev:

Pravijo, da daje Vojvodina mnogo več kakor Slovenija, narodno je manj »sumljiva«, toda Slovenci imajo veliko več vpliva na državno politiko, Vojvodina pa nič. Slovenci pa so posebna narodnost s posebno narodno zavestjo. Oni so tudi jugoslovanstvo pojmovali bolj kot strankarsko stališče. Imajo svoje posebne koristi, ki jih skupaj varujejo, naj so že klerikalci ali liberalci ali kaj drugega. Oni so v eni fronti nasproti drugim v boju za svoje skupne koristi. Bodimo povrh odkriti. Belgrad je mislil, da mora s Slovenijo držati v šahu Hrvaško. Samo zaradi tega je bila Slovenija toliko favorizirana in prišla do tako velikega vpliva v državi.

Naši bralci vedo, da so skoraj vse Kostićeve trditve neresnične. Dejansko nismo imeli na državno politiko nikoli nobenega odločujočega vpliva, saj še danes nimamo pravice do svojih slovenskih zastav, plačevati smo morali razmeroma največ za skupne potrebe, dobivali pa smo najmanj, slovensčina je bila zapostavljena, in zmeraj so bili naši zastopniki v vladi, ko se je mirno obravnavalo vprašanje, če je slovensko vseučilišče potrebno, če so nam potrebni drugi najvišji kulturni zavodi in če jih smemo ustanovljati in vzdrževati za svoj denar ali če se naj za ta naš denar rajši ustanavljajo take stvari na jugu; zmeraj se je tudi ob navzočnosti naših zastopnikov sklepalo, da se na primer zidajo razkošne in nepotrebne stavbe na jugu, za res potrebne naše bolnišnice pa ni bilo denarja, našega denarja.

O, ta, ti naši zastopniki in njihov vpliv! Še tega niso znali prav doslej dopovedati jugu, kako je z našimi težavami, pa ni čuda, da Kostić o tem ne ve ali da se vsaj lahko po pravici dela, kakor da nič ne ve. Še več, da lahko celo preveljavlja našo nepomembnost v državni politiki v naš vpliv. Kako sicer spravlja v sklad dejstvo, da »favorizirani« Slovenci še zmeraj nimamo samouprave, nefavorizirani Hrvati jo pa že dolgo imajo, bi tudi radi vedeli. Največji nesmisel pa je, če pripoveduje Kostić, da so bili slovenski strankarji zmeraj edini v boju za skupne slovenske koristi. Da, če bi tako bilo, marsikaj bi bilo drugače, lepše, in že zdavnaj bi bili imeli svojo samoupravo, če bi bilo do centralizma sploh kdaj prišlo! A prav mi, ki smo si dali za nalogo, buditi zavest slovenske skupnosti, vemo dobro, kako je z njo bilo in je še.

Samo v enem pogledu je povedal dr. Kostić resnico, da nas je Belgrad namreč zmeraj imel kot nekakšne bariere za Hrvate. To pa je najbolj žalostno poglavje naše politike, ki nas je v javnem in zasebnem življenju demoraliziralo in nam

večkrat podprti s strojnimi puškami, ki so streljale izza postojank, zakritih po hišah, dvoriščih in hlevih.

V svojo srečo smo pri večini takih napadov že s prvimi, mirno merjenimi ter previdno oddanimi strelci iz pušk precejšnjemu številu napadajočih vzeli pravo veselje za naskok. Porazgubilo, poskrilo in popadalo jih je navadno precej v sneg, za zidovje, plotovje in med hiše. Kakor hitro pa je tak napadalni oddelek začel v doseg naših ročnih bomb — tukaj moram povedati, da sem bil v metanju ročnih granat na daljavo zelo izurjen — je bila zmaga že naša. Ročne granate, tudi če niso pobijale in ranile, so dosegle svoj moralni učinek. Da je kljub temu sovražniku večkrat uspelo priti prav blizu nas, nas ni begalo. Bil je navadno že upehan ter smo ga potem vsi skupaj z ognjem iz pušk, z ročnimi granatami in hurikanjem razgnali in odbili.

Vsaka izstreljena krogla ne zadene

Med prvimi jutranjimi boji v Radgoni ukazem pešcu Mornu, ki je ležal najbližje mene ter z ostalimi vred streljal na nasprotnika, ki se je malo preje moral pred nami umakniti ter nas je s posameznimi krogli dražil, da naj razstrelimo cestno svetiljko, ki je nekoliko razsvetljevala kraj, kjer smo se nahajali. Morn, mlad in razumen Celjan, me najprej pogleda, kakor da ne bi verjel, če je moj ukaz resen.

(Dalje prihodnjič.)

na vse povrhi prinašalo še brezprimerno stvarno škodo. Dolgo bo trajalo, da se vsa ta škoda popravi. A popraviti se bo dala samo, če se prerodi vse naše življenje, in kadar bomo dokončno obračunali s samogoltnostjo in hlapčevskim duhom naših vodičev.

Čaršijska požrtvovalnost in hrvaška nehvaležnost

»Trgovinski glasnik«, ki je začel spet izhajati v Belgradu, pripoveduje Hrvatom in Slovencem, koliko plačuje Belgrad državi davka, namreč okoli 650 milijonov na leto, medtem ko dobiva država iz vse banovine Hrvaške komaj malo več, namreč samo 810 milijonov dinarjev. Zato svari Hrvate pred avtonomijo, ker je finančno ne bo zmogla in ker bo zmeraj navezana na to, da prispevajo za njene finančne potrebe bogatejši srbski kraji.

Škoda, da nam ni podalo to glasilo čaršije še nekaj računov o tem, koliko je ta izkoriščani Belgrad že danes prispeval za hrvaške in slovenske potrebe.

Ne bomo časa trčili s tem, da bi spet kedaj razglušali, kakšne banovinske davke plačujemo mi za naprave, ki jih v Belgradu vzdržuje država iz naših davkov. Tudi ne bomo razlagali, da je navsezadnje samoobsebnost, če plača kak belgradski stavbenik, ki zida 100milijonske palače, malo več davka kakor kak naš, ki more zidati, če ima srečo in delo, komaj recimo kako milijon vredno stavbo. In še lažje plača seveda tak davek, če se pomisli, da je pri taki stavbi zaslužil vsaj petdesetkrat toliko, kolikor je plačal davka, in če se še preudari, da mu je tekkel ta zaslužek iz denarja slovenskih in hrvaških davkoplačevalcev. Saj vendar zida vse večje stvari v Belgradu državi.

Toda nekaj drugega je pri stvari. »Trgovinski glasnik« se spet dela, kakor da bi bil centralizem za njegovo čaršijo ne najbolj dobičkanosna zadeva, ki si jo je mogoče misliti, ampak naravnost žrtev. Čaršija, pa žrtev! Ne, niti en sam dan bi ne imeli takega centralizma, ki bi morala čaršija samo pol pare žrtvovati zanj.

Sicer pa lahko primemo »Trgovinski glasnik« za besedo. Naj vendar pusti Slovincem in Hrvatom njihovo voljo, če se hočejo vzdrževati sami in sami gospodariti s svojim denarjem. Potem pa naj čaršija, nesebična in požrtvovalna, prispeva, kadar jo bomo prosili.

Res, zakaj čepe ti ljudje na centralizmu, ki imajo ne samo zgolj žrtve zanj, ampak ki jim drugi niti teh žrtev priznavati nečejo? Zakaj ne pusti raje teh nehvaležnih Slovincem in Hrvatov, da se poskusijo nekaj časa vzdrževati sami, potem pa, ko bi to ne šlo več, jih sprejme spet z bratovsko nesebičnostjo v svoje varstvo? Saj bi bili po logiki »Trgovinskega glasnika« Slovenci in Hrvati v najkrajšem času prisiljeni, prositi čaršijo s povzdignjenimi rokami, da jim spet vrne centralizem!

Slovenska stenografija

(Razlaga in navodila k Novakovi slovenski stenografiji. Sestavljen in stenogram avtografiral Ivan Vouk. 1939. Cena 25 din. Tiskala in založila tiskarna »Merkur« v Ljubljani.)

Slovenci imamo že precej dodelan sestav stenografije, ki se lahko postavi ob bok kateri koli drugih narodov. Za njeno še večjo izpopolnitev in posploševanje pa se stori bore malo. Kak tečaj, ki dá osnovne pojme, potem pozaba, če ni praktične potrebe.

Kmalu bo štirideset let, kar je zbudil večje zanimanje zanj sedaj že pokojni profesor Franc

Novak. Njegova »Slovenska stenografija« je bila pravi dogodek v slovenskem knjištvu, saj so taka dela in tolikega obsega tudi pri večjih narodih redkost. Dobička od nje ni imel, dasi je bila še dosti hitro razprodana; dokaz, kako potrebna je bila. Dela te vrste so draga zaradi mnogih klisejev, tem dražja, če je naklada majhna.

Po izidu Novakove knjige se je začelo živahno zanimanje za stenografijo zlasti med srednješolci, ki so se je začeli učiti v večjem številu kot neobvezen predmet. Profesor Novak si je prizadeval, zbuditi zanimanje zanj tudi zunaj šole z uvedbo tečajev, ki jih je vodil deloma sam. Enega takih tečajev je obiskoval tudi pisec teh vrstic skupaj s Fr. Christofom, ki jo je pozneje uvedel tudi na svojem trgovskem učnem zavodu kot obvezen predmet in jo gojil z veliko vneto zlasti pod vodstvom pokojnega profesorja Adolfa Robide.

Novakova »Stenografija« je doživela štiri izdaje; zadnjo pred 18. leti. Pač redek uspeh. Od tedaj skoraj mrtvilo na tem področju. Sedaj je prišla Voukova knjiga. Avtor jo sicer imenuje »razlago in navodila« k Novakovi »Slovenski stenografiji«, kar tudi je, a je obenem popolnoma samostojno delo, ki ne samo razlaga, ampak tudi dopolnjuje.

Novakovo delo je obširno in v slovnični ne posebno podkovanemu mestoma težko razumljivo, da ga more začetnik le s trudom uporabljati, če prej ne omaga. Vouk se je temu ognil s smotno razdelitvijo snovi, lahko razumljivo razlago in izredno natančnimi avtogrami. V njegovi knjigi bo našel že izurjen stenograf marsikaj, kar bo lahko s pridom uporabil v praksi, in kar je še več vredno: služila bo lahko tudi manj podkovanemu začetniku kot učitelj za prisvojitev stenografske umetnosti. Avtor se je držal pravila: kratko in jedrnat, toda jasno in razumljivo; ničesar preveč, ničesar premalo.

Slovensko stenografično knjištvo je kaj skromno. Njeno izdajanje je spriču drugega tiska in pičlega odjema drago. Tu pač ne more biti govora o želji po zaslužku. Z ozirom na to je vsak pojav na tem področju razveseljiv.

Imamo že precej izvrstnih znanstvenikov in teoretikov, katerih naloga bi bila, da skrbijo za izpopolnitev načina, ki bi združeval preprostost in kar največjo brzopisnost. Brez žrtev in podpor bi seveda ne šlo; toda če se pomisli, kaj vse se stori na primer za esperanto, mrtvilo na tem področju začuduje. Manjkanje strokovnega knjištva sili naše ljudi, ki se zanimajo za stvar, da se zatekajo k srbsko-hrvaškim publikacijam.

Brez dvoma je Voukov namen, približati Novakov sestav zlasti tistim, ki nimajo učitelja in so navezani nase. Avtor se namreč drži dosledno Novaka, dasi omenja potrebo nekaj sprememb. Nemci so svoje stenografske načine združili v enotno stenografsko pismo, ki ima za osnovo sestav Gabelsberg in Stolze-Schrey in je danes obvezno za vse šole v Nemčiji. (Urkunde der deutschen Kurzschrift von 1906.) Tudi na Hrvaškem že obstoji odbor, ki naj izvede reforme in izdela enoten sistem. In pri nas?

Opozarjati na praktičen pomen stenografije je skoraj odveč. Rabi se v trgovini in industriji, po pisarnah in sploh povsod, kjer se tudi v praksi izvaja načelo, da je čas zlato. Dobro prihaja dijakom, pa tudi drugim pri predavanjih. Rabi jo časnikarji na zborovanjih, poročevalci na sejah, v sodni dvorani in drugod. Koliko važnega pride v nemar, ker je prepisovanje iz časnikov, revij in knjig zamudno, spomin pa nezanesljiv! Stenografije večji naredi izvleček z nekaj potezami.

nosti v družbi. Na srečo nisem bil velikokrat povabljen, da mi ni bilo treba hvaliti slabih jedi.

Doma se nisem učil nikoli. Mati me je priganjala le ob šole prostih dnevih, ko sem bil sam in je bil prostor. Seveda sem jo vselej prepričal, da že znam. Dejansko sem znal le tisto, kar sem bil slišal v šoli. Spomin sem imel dober, da mi ni bilo treba reči dvakrat. Še majhen sem se bil navadil reči od drugih na vsako stvar: Kaj? Nekoč mi veli oče: Daj mi kladivo! A jaz: »Kaj?« Nato oče počasi in s poudarkom: »Slaba ušesa imaš. Ne potrebujem več; daj mi palico.« Koj sem razumel, planil, izvlekel zabojček in pomolil očetu kladivo. Kazen je izostala, sledil je pa primeren pouk. Od tistihmal sem vselej razumel na prvo besedo. Podobno razvado sem opazil skoraj pri vseh otrokih in tudi pri odraslih moje okolice; poslej me je vselej zbudilo v usešu, kadar sem jo slišal.

Učiti se doma mi je bilo skoraj nemogoče. Na prostoru 12 ploskovnih metrov se nas je stiskalo ob večerih in nedeljah po 6 do 8 oseb. Ob opoldnevih sem nosil poleti in pozimi kosilo. Enako usodo je delilo z menoj še mnogo tovarišev. Mnogim izmed njih sem zavidal prostost, ki so jim jo dovoljevali starši. Spoznal sem šele pozneje, da v njih škoda.

Učil bi se bil vseno lahko več. Pod vplivom dobre domače vzgoje sem se dobro zavedal, da delam učitelju krivico, kadar sem se izgovarjal nanj. Dvomim, da mi je mati verjela; sestrji mi nista. Oče je prepuščal to zadevo drugim; on je

Mali zapiski

Revizija zakona o Sokolu

V zadnji številki smo že omenili, da je hrvaška vlada zenačila Sokola z drugimi društvi. Zato poročam, da je sklenila vlada, revidirati zakon o Sokolu.

Po našem mnenju bo morala vlada napraviti isto, kar je hrvaška vlada že storila: Sokol postane spet svobodna, zasebna organizacija. Mogoče je, da bi za Slovenijo veljali drugi pogoji v tem pogledu kakor za sosedno Hrvaško. Mislimo tudi, da bodo vsi pravi Sokoli tega sili, ker se bo s tem njihovo društvo vrnilo na demokratično podstavo, iz katere je vzšlo. Saj vendar se je češki Sokol dolgo branil, priznati ju je slovenskega Sokola, ko je postal kot uradna organizacija.

Industrija beži iz Ljubljane

Poleg centralizma, ki goni industrijo iz Slovenije, imamo še en vzrok, ki jo goni posebej iz Ljubljane. Saj je znano, da se je preselilo v industrijo prav zadnje čase iz Ljubljane v poljska mesta, celo v Domžale. In tako ima primer danes Maribor sicer samo 245 industrijskih podjetij, te pa zaposlujejo 13.700 delavcev, medtem ko ima Ljubljana 454 industrij, pa samo 12.000 delavcev. Sicer bi nas to, če se industrija seli na deželo in v Maribor, samo na sebi malo vznemirjalo; kjer koli so v Sloveniji, hajajo v prid našemu gospodarstvu. Toda le malo je takih, ki ne gredo na deželo ali v Maribor, ampak ki gredo sploh iz Slovenije ven. To bo torej res, kedaj misliti, da se to poprečno dovolj pozna je že. A treba bo tudi stvar popraviti korenito, s polovičarstvom ne bomo vzburili zaupanja, in zanj gre. Predvsem se je treba niti k zdravni podstavi našega življenja, k demokraciji, in iz nje izvirajoči občinski avtonomiji. Sedanji sestav tako ni drugega kakor delo in sledek jugoslovenskega centralizma. Le resnična občina, namreč taka, ki jo upravlja občani sami v svobodno izbranem zastopstvom, more prinesiti ozdravitev.

Velikosrbska statistika

Novosadski »Dan« seštevja Srbe v naši državi pri čemer mu je za podstavo priznavanje le pravoslavni veri. Našteje jih okrog 7.700.000. Pri tem pa prišteva k njim vse Makedonce in seveda tudi pravoslavne Hrvate iz Dalmacije. Najbrž tudi pravoslavne Arnavte.

Kaj je izgubil nemški narod v vojni 1914—1918

Nemški državni statistični urad je izračunal pred kratkim škodo, ki jo je utrpel nemški narod v starem rajhu v pretekli svetovni vojni. V posredne in neposredne človeške izgube nemškega naroda so znašale po teh uradnih statistikah okrog trinaest milijonov ljudi, od katerih jih je padlo dva milijona na bojnem polju, tri četrt milijona jih je podleglo epidemiji gripe, ki je bila posledica blokade oziroma pomanjkanja hrane, je povzročila v Nemčiji blokada, 3—5 milijonov znaša število zaradi vojne, ki je ločila konce, nerojenih otrok, okrog 6½ milijona ljudi pa je morala premagana Nemčija odstopiti sosednjim in zmagovitim državam, seveda z ozemljem vred, na katerem so prebivali.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Osovraženi so bili tudi učitelji, saj oni so bili prav za prav šola, oziroma njeni vidni predstavniki. Najbolj je prihajalo nerazpoloženje do izraza ob četrtnetnih zaključkih in koncu šolskega leta. Slabih redov je bil vedno kriv učitelj; učenec nikdar. O, kako mi je tedaj prišlo prav za obrambo vse, kar sem bil slišal med letom na dvorišču. »Našega ne more, ker je slabo oblečen.« je rekla Snobjka. »Revež je povsod revež, kamor se obrne«, je dodala Bogatajka. Take in podobne so šle od roda do roda in so se pojavljale redno kakor ošpice vsako pomlad.

Moja starša sta bila oba zelo bogaboječa, pazila sta zlasti, da sem govoril resnico. Če sta zašlutila kaj napačnega, sta naredila proces, da bi se bil lahko še poklicni sodnik kaj naučil. Zato sem se nemalo začudil, ko me je nekoč mati pokarala zaradi resnice. »Obleci se, obiskala bova birmansko botro.« je velela neki poletni popoldan. Šla sva v Rudnik. Botra postavi pred naju skledo borovnic in dve leseni žlici. »Kako so dobre!« vzklikne mati. »Ali si jih sama nabrala?« Jaz pa: »Saj niso sladke, kisle so!« Domov grede je bila prva materina beseda: »Tistega bi ne bil smel reči. Kadar te kdo pogosti, moraš pohvaliti, da je dobro, čeprav je slabo.« Povedala je še tisto o podarjenem konju, ki da se mu ne sme gledati na zobe. To mi je bil prvi pouk o spodob-

bil zadnja in najvišja stopnja domače oblasti. Prepeluh pravi v svojem življenjepisu, da učitelji na Cojzovem grabnu pretepali samo pravoslavne otroke; to da ga je nagnilo, da je prestopil — celo brez vednosti in pristanka staršev — na nemško šolo. Pravi tudi, da so se učenci kar od dahnili, ko je stopila nekoč v razred nameren obolelega učitelja učiteljica. Škoda, da nima pri roki knjige, da bi navedel dotične njegove besede doslovno.

Čudim se, kako je mogel priti sicer tako vidni mož do take trditve. Očitno mu je bila potrebna, da opraviči svoj prestop s slovenske na nemško šolo. S tem je marsikaj pokvaril. Dotikam se vprašanja, če je mogoče, da 11 letni deček vidi in presoja dogodke okoli sebe s pravo udarnostjo zrelega moža. S čimer pa ne rečem, da izključujemo tako mogočnost popolnoma. Vendar zart je bil že celo s 7. letom glasben talent. V slednjem se hočem omejiti le na ugotovitev glavnih dejstev, ki naj olajšajo presojo take možnosti predloženemu primeru. Preden se lotim jedra, nekaj podatkov o razmerah na imenovani tisti čas.

Predvsem se zavarujem še enkrat, da ne govarjam telesne kazni, niti ne tistih, ki so vidni in se vidijo v njej sredstvo za ozdravljenje. Vidi se udarnost ali le domnevani napaki. Vendar bi delal veliko krivico takratnim učiteljem, če bi trdil, da so topli samo ali večinoma delavski otroke iz razloga, ker so bili delavski.

(Dalje prihodnjik.)